

Met blik op de toekomst

Landbouw en bedrijfsovername over 30 jaar

Het gros van de bedrijven zal opschalen. Alleen bedrijven die kunnen aflossen en renderen kunnen de benodigde vergrotingsslag aan. Technologie en verdergaande automatisering worden aangegrepen en omarmd, er komen meer robots en onbemande tractoren. Voedsel wordt duurzaam geteeld in productiefats en de technologie ontwikkelt zich tot een stadium waarin voedsel wordt geproduceerd op basis van schimmels en bacteriën. Bedrijven worden zo groot dat elke vennoot een specialisatie in het bedrijf heeft en het bedrijfsvermogen wordt een familiebezit in de vorm van een aangepaste BV...

Tekst: Ellen van den Manacker / Beeld: Hank van Ruitenbeek

Zomaar een schets van hoe het zou kunnen zijn over dertig jaar. Er komt veel af op agrarisch Nederland. Is dat ooit anders geweest? Wat zal overleven? Schaalvergroting? Is het verleden een garantie voor de toekomst? Om een beeld te vormen van wat er op ons afkomt de aankomende 30 jaar, wat onze invloed is of kan zijn en wat voor acties we moeten ondernemen, geven in dit artikel vijf specialisten hun visie op toekomstige landbouw en bedrijfsovername.

De wereld over 30 jaar

De wereldbevolking groeit. Naar verwachting zal de wereldbevolking in 2050 uit 9 miljard mensen bestaan. Dat zijn 9 miljard monden die gevoed moeten worden, terwijl er nu van de 6,79 miljard nog 925 miljoen honger hebben. Kortom: er moet meer geproduceerd worden met minder. In machtsblokken als Amerika en Europa zal de vraag naar grond stijgen, met name door beleggers. De voedselproductie in deze machtsblokken stijgt door middel van technologische ontwikkeling, maar er zullen ook nieuwe 'voedselmachtsblokken' ontstaan, zoals Zuid-Amerika en Midden- en Zuid-Afrika. Regenvall zal in de toekomst onvoorspelbaar zijn, droogte zal langer aanhouden dan vroeger en overstromingen en andere weersrampen zullen het boeren steeds moeilijker maken. Tegelijkertijd zullen boeren in

Nederland steeds meer om maatschappelijke toestemming moeten vragen om in hun omgeving te mogen produceren.

Roel Schutten, directeur ZLTO: *"In de wereld zullen economische machtsblokken, zoals Europa en Amerika, maar ook opkomende zoals Brazilië, China en India hun eigen voedselvoorziening veilig stellen."*

Karel Rummelink, bedrijfsadviseur Alfa Accountants en Adviseurs: *"De boer leeft in een stedelijke omgeving en zal het contact op moeten zoeken met de burger om te mogen blijven produceren"*

De landbouw over 30 jaar

Het aantal agrarische bedrijven neemt af en de schaalvergroting zet door. Steeds groter wordende boerenbedrijven moeten zich gaan onderscheiden op de wereldmarkt. Grote bedrijven moeten inspelen op specialisatie, diversificatie en samenwerking binnen de keten. Maatschappelijk gewaardeerd voedsel komt hoog in het vaandel te staan. Duurzamer produceren is daarom van belang voor de continuïteit van de landbouw. Er zal beter aangesloten worden bij de natuurlijke behoeftes van dieren, waarna een productieverschuiving

buiten Europa plaats zal vinden (het kraamkamermodel).

Jan van Beekhuizen, sectormanager Food & Agri bij Rabobank Nederland: *"In de toekomst moeten bedrijven zich richten op specialisatie, diversificatie en blijven aflossen om ruimte te creëren voor de toekomst en in te spelen op onvoorspelbare ontwikkelingen"*

Het bedrijf over 30 jaar

Het gros van de bedrijven zal 'maatschappelijk gewaardeerd' opschalen. Dit betekent dat locaties niet groter worden, maar het aantal locaties per ondernemer wel. Alleen bedrijven die kunnen aflossen en renderen kunnen de benodigde vergrotingsslag maken. Naast deze ontwikkeling zal er ruimte komen voor de ondernemer die naast het hoofdberoep een klein boerenbedrijf heeft, de nevenberoepers en idealisten.

Roel Schutten, directeur ZLTO: *"Bedrijven worden niet zozeer groter, maar er zijn ondernemers die meerdere bedrijven bezitten. Door technologische ontwikkeling wordt de productie beter en hoger"*

Karel Rummelink, bedrijfsadviseur Alfa Accountants en Adviseurs: *"Er zullen*

nichestromen zijn, idealisten en nevenberoepers die het leuk vinden om een boerderij te hebben naast hun beroep in loondienst"

De ondernemer over 30 jaar

Voor de steeds grotere bedrijven die ontstaan zijn ondernemers nodig met kwaliteiten om een bedrijf te leiden, een persoon die meer rendement uit het bedrijf weet te halen. Voor die ondernemers is het van belang dat ze

zich blijven ontwikkelen en blijven innoveren. Niet alleen ontwikkelen door middel van cursussen, maar ook door te participeren in netwerken en door buiten de sector te kijken. Daarnaast gaat de ondernemer zich specialiseren. De ondernemer richt zich op een kernactiviteit, bijvoorbeeld de productie van melk en de afzet, de rest wordt uitbesteed of aangestuurd.

Krijn Poppe, senior econoom bij LEI Wageningen UR: "De toekomstige onderne-

mer is een vakman, een ondernemer met oog voor de klant en de maatschappij"

Jan van Beekhuizen, sectormanager Food & Agri bij Rabobank Nederland: "De ondernemer zal zich moeten blijven ontwikkelen door cursussen, te participeren in netwerken en buiten de sector te kijken"

Bedrijfsovername over 30 jaar

Het huidige rendement is voor veel bedrijven te laag om de benodigde groei te realiseren. Om de benodigde groei mogelijk te maken voor meer bedrijven, moeten er nieuwe financieringsproducten komen, moet de grondprijs dalen en/of zal de overheid maatregelen moeten nemen. Bezit en exploitatie zullen gescheiden moeten worden. Het vermogen wordt een soort familiebezit in de vorm van een aangepaste BV of de ondernemer wordt een DGA (directeur-grotaandeelhouder). Er wordt geen vermogen meer uit het bedrijf gehaald, het bedrijf wordt het werkkapitaal van de ondernemer. Daarnaast is het mogelijk dat andere partijen in de keten eigenaar worden van agrarische bedrijven, bijvoorbeeld Albert Heijn die een specifiek eindproduct wil hebben en daarom zelf bedrijven gaat opkopen.

Karel Remmelink, bedrijfsadviseur Alfa Accountants en Adviseurs: "Het eigen vermogen moet toenemen, want banken kunnen niet oneindig vreemd vermogen blijven verstrekken tegen 4 tot 5%, terwijl het rendement maar 2% is"

Jan van Beekhuizen, sectormanager Food & Agri bij Rabobank Nederland: "De onroerende zaken blijven familiebezit en de verdere exploitatie staat daar los van"

Ernest van den Boezem, adviseur school en bedrijf: "De bedrijven worden zo groot, dat het niet meer mogelijk is om het bedrijf over te nemen en je moet je ook afvragen of je zoveel risico wilt lopen als ondernemer zijnde"

Roel Schutten, directeur ZLTO: "Duidelijk is dat bedrijfsovernameprocessen steeds complexer worden en het wordt er niet eenvoudiger op als arbeid en eigendom straks los van elkaar komen te staan"

Bedrijfsopvolging, meer dan cijferwerk

Bij een bedrijfsopvolging kom je als accountant alle facetten van het leven tegen. Voor de overnemer, de zoon of dochter, is het een geheel nieuwe start. Ook al zit je al jaren in het bedrijf: nu moet je geheel op eigen benen staan. Voor de ouders is het een stukje afscheid nemen van hun levenswerk, dat ze met liefde hebben opgebouwd. Dan komt de vraag: 'wat is de prijs?' Immers het bedrijf is het pensioen voor de ouders, de broodwinning voor de opvolger en wellicht ook nog een stukje erfenis voor de andere kinderen. Belastingtechnisch en met bijvoorbeeld meerwaardeclausules valt veel te regelen en te ondervangen. Maar doe dit wel goed en zorg voor een goede begeleiding. In het overnameproces zie ik vaak strakke, soms boze, maar uiteindelijk blij gezichten. Het gaat niet enkel om de cijfers en de financiën. Bij een bedrijfsoverdracht binnen de familie is de menselijke kant het allerbelangrijkst.

H. Overbeek, bedrijfsadviseur Alfa Accountants en Adviseurs,
hooverbeek@alfa-accountants.nl

Vier invloedrijke factoren op de toekomst van de agrosector:

- > Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
- > Het nationale milieubeleid op het gebied van mest en mineralen
- > De implementatie van de Kaderrichtlijn Water
- > De maatschappelijke discussie over de 'licence to produce' van de (intensieve) veehouderij